

ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΡΗΛΙΟΣ

ΤΑ ΕΙΣ ΕΑΥΤΟΝ

ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΡΗΛΙΟΣ

Ο Μάρκος Αυρήλιος Αντωνίνος Αύγουστος (Imperator Caesar Marcus Aurelius Antoninus Augustus[3][4], 26 Απριλίου 121 - 17 Μαρτίου 180) ήταν Ρωμαίος αυτοκράτορας από το 161 έως το 180. Κυβέρνησε ως συναυτοκράτορας με τον Λεύκιο Βέρο από το 161 έως το θάνατο του Βέρου το 169. Ήταν ο τελευταίος από τους "Πέντε Καλούς Αυτοκράτορες" και θεωρείται επίσης ως ένας από τους σημαντικότερους στωικούς φιλοσόφους. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του, η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία νίκησε την αναγεννημένη Παρθική Αυτοκρατορία στην Ανατολή. Επίσης πολέμησε εναντίον των γερμανικών φυλών στη Γαλατία και τον Δούναβη, ενώ σημειώθηκε και μία στάση εναντίον του, στην Ανατολή, από τον Αβίδιο Κάσσιο, η οποία απέτυχε.

Ο Μάρκος Αυρήλιος έγραψε το περίφημο έργο "Εις εαυτόν", στα ελληνικά, κατά τη διάρκεια των εκστρατειών του. Ακόμη και σήμερα θεωρείται ως έργο μνημείο για μια διακυβέρνηση με γνώμονα το καθήκον και την εξυπηρέτηση του συνόλου.

Πηγη:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%AC%CF%81%CE%BA%CE%BF%CF%82_%CE%91%CF%85%CF%81%CE%AE%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%82

ΤΑ ΕΙΣ ΕΑΥΤΟΝ

Το έργο του Μάρκου Αυρηλίου Τὰ εἰς ἑαυτὸν γράφτηκε μετὰ το 172 μ.Χ. και ενώ ο συγγραφέας κατείχε ἤδη το αυτοκρατορικό αξίωμα (161-180 μ.Χ.). Είναι γραμμένο στην Ελληνική -τη γλώσσα των μορφωμένων Ρωμαίων-και παραδίδεται διαιρεμένο σε δώδεκα βιβλία (η διαίρεση δεν ανταποκρίνεται σε εσωτερικά κριτήρια και επομένως δεν πρέπει να οφείλεται στον ίδιο τον συγγραφέα). Εκτός από το πρώτο βιβλίο, το οποίο, αν και γράφτηκε τελευταίο, προτάχθηκε εκ των υστέρων ως εισαγωγή και αναφέρεται στις οφειλές του Αυρηλίου σε συγγενείς και δασκάλους, τα υπόλοιπα έχουν τη μορφή σκόρπιων στοχασμών σε αφοριστικό ύφος, παραινέσεων εἰς ἑαυτὸν χωρίς καμιά συστηματική κατάταξη. Ως προς το περιεχόμενο το έργο εντάσσεται στην παράδοση της στωικής φιλοσοφίας με ιδιαίτερα ἐκδηλη την ἐπίδραση του Επικτήτου (55-120 μ.Χ.). Ο Μάρκος Αυρήλιος στο αγωνιώδες ερώτημα της εποχής, πώς μπορεί κανείς να κατακτήσει την ευδαιμονία, απαντά ως γνήσιος στωικός: η απαλλαγή από τα πάθη και τα έντονα συναισθήματα (ηδονή, πόνος), η απάθεια έναντι του εξωτερικού κόσμου, η αδιαφορία για τα υλικά αγαθά συντείνουν στην κατάκτηση της εσωτερικής γαλήνης. Ένα αίσθημα που ενισχύεται από την πεποίθηση ότι η ζωή του ανθρώπου διέπεται εν τέλει από την ίδια αρμονία που διέπει τον κόσμο ως ολότητα, και η οποία οφείλεται στην ύπαρξη του Λόγου. Από το έργο του δεν απουσιάζουν οι έννοιες της παροδικότητας του χρόνου, του εφήμερου της ζωής, της πλήρους αβεβαιότητας, μόνο που δεν σχετίζονται με μια απαισιόδοξη θεώρηση του κόσμου. Αντίθετα, αποτελούν την παραδοχή από την οποία εκκινεί κανείς για να αναζητήσει μέσω της φιλοσοφίας την ευδαιμονία.

Πηγή: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=503

ΕΙΣΑΓΩΓΗ (από φάκελο υλικού)

- *Η φιλοσοφία προσπαθούσε να καθοδηγήσει τον άνθρωπο στην απέραντη ελληνορωμαϊκή οικουμένη, να αποτελέσει έναν «οδηγό ζωής» σε μια εποχή που οι περιστάσεις ήταν ευμετάβλητες και τίποτε δεν μπορούσε να θεωρηθεί δεδομένο (ούτε καν η ίδια η ζωή). Το άτομο έμοιαζε ανέστιο, ανασφαλές, ανελεύθερο· και πολλές φορές δεν το ικανοποιούσε η ένταξή του σε ένα τεράστιο σύνολο, σε μια αυτοκρατορία ή στο σύμπαν. Ακόμη κι αν ήταν «πολίτης του κόσμου», αυτόν τον κόσμο δεν τον ένιωθε πάντα δικό του. Όμως, τότε, πώς θα ζούσε και θα διασφάλιζε την ευδαιμονία του;*
- *Αν οι εξωτερικές συνθήκες είναι δύσκολες και σχεδόν αμετάβλητες, όπως συχνά συμβαίνει στη ζωή του ανθρώπου, πού θα βρει καταφύγιο, ένα σταθερό σημείο αναφοράς; Μία απάντηση των Στωικών είναι να κατανοούμε τον ρυθμό, την αναγκαιότητα, της εξωτερικής πραγματικότητας, αλλά κυρίως να βρούμε τον χώρο της ελευθερίας μας. Είναι ο εσωτερικός μας εαυτός, η προσωπική ακρόπολη του καθενός, το οικείο μέρος για την απαραίτητη, αν και για τους περισσότερους προσωρινή, απόσυρση από τις τρέχουσες υποθέσεις της ζωής.*

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἀναχωρήσεις αὐτοῖς ζητοῦσιν ἀγροικίας καὶ αἰγιαλοὺς καὶ ὄρη, εἴωθας δὲ καὶ σὺ τὰ τοιαῦτα μάλιστα ποθεῖν. Ὅλον δὲ τοῦτο ἰδιωτικώτατόν ἐστιν, ἐξόν, ἥς ἂν ὥρας ἐθελήσης, εἰς ἑαυτὸν ἀναχωρεῖν. Οὐδαμοῦ γὰρ οὔτε ἡσυχιώτερον οὔτε ἀπραγμονέστερον ἄνθρωπος ἀναχωρεῖ ἢ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, μάλισθ' ὅστις ἔχει ἔνδον τοιαῦτα, εἰς ἃ ἐγκύψας ἐν πάσῃ εὐμαρείᾳ εὐθὺς γίνεται· τὴν δὲ εὐμάρειαν οὐδὲν ἄλλο λέγω ἢ εὐκοσμίαν. Συνεχῶς οὖν δίδου σεαυτῷ ταύτην τὴν ἀναχώρησιν καὶ ἀνανέου σεαυτόν· βραχέα δὲ ἔστω καὶ στοιχειώδη ἃ εὐθὺς ἀπαντήσαντα ἀρκέσει εἰς τὸ πᾶσα λύπην ἀποκλύσαι καὶ ἀποπέμψαι σε μὴ δυσχεραίνοντα ἐκείνοις ἐφ' ἃ ἐπανέρχῃ.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Γ. Αβραμίδα

Ο κόσμος κοιτά πώς να καταφύγει σε εξοχικά σπίτια και στις παραλίες και στα βουνά. και συ ο ίδιος έχει συνηθίσει να τα αποζητάς αυτά, και με το παραπάνω. Κι όμως, αυτό δείχνει αφέλεια, αφού μπορείς ό,τι ώρα θες να καταφύγεις στον εαυτό σου. Πράγματι, περισσότερο από οπουδήποτε αλλού, ο άνθρωπος μπορεί να καταφεύγει στον εσωτερικό του κόσμο, με ηρεμία και δίχως τρεχάματα. Ιδίως όποιος έχει μέσα του στοιχεία τέτοια που αν σκύψει πάνω τους, ευθύς βρίσκεται στο κέντρο της γαλήνης. και λέγοντας γαλήνη δεν εννοώ άλλο από την αρμονία. Να προσφέρεις συνεχώς στον εαυτό σου τούτη την καταφυγή και να τον ανανεώνεις. Ας είναι μικρά και στοιχειώδη εκείνα που θα σου έρθουν στο νου, μα που θα αρκέσουν, ώστε να ξεπλύνουν τη στεναχώρια και να σε ξαναστείλουν ευδιάθετο εκεί όπου είσαι υποχρεωμένος να επιστρέψεις.

Ἀναχωρήσεις αὐτοῖς ζητοῦσιν ἀγροικίας καὶ αἰγιαλοὺς καὶ ὄρη,

- Οἱ περισσότεροι καὶ οικονομικά ευκατάστατοι ἀναζητοῦν τὴν ψυχικὴ γαλήνη στὶς ἐκδρομές καὶ στὶς πολυτελεῖς ἐξοχικὲς κατοικίες. Ὅλα αὐτὰ αποτελοῦν γιὰ τοὺς στωικοὺς ἀδιάφορα, καθὼς δὲν συμβάλλουν στὴν ευδαιμονία (μόνο ἡ ἀρετὴ οδηγεῖ σὲ αὐτήν) , ἀλλὰ στα προτιμώμενα / προηγμένα καθὼς δὲν παρεμποδίζουν τὴν ἀσκηση τῆς ἀρετῆς.

εἴωθας δὲ καὶ σὺ τὰ τοιαῦτα μάλιστα ποθεῖν.

- Β' πρόσωπο: εξομολογητικό ύφος
- Επειδή πρόκειται για είδος ημερολογίου, εικάζουμε ότι απευθύνεται στον εαυτό του αλλά και στον αναγνώστη, καθώς η φιλοσοφία της ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής είχε πρακτικό προσανατολισμό.
- Ποθεῖν: Παραπέμπει στα πάθη, στις έλλογες ενορμήσεις κατά τη στωική φιλοσοφία που εδράζονται σε λανθασμένες κρίσεις.

Ὅλον δὲ τοῦτο ἰδιωτικώτατόν ἐστιν, ἐξόν, ἧς ἂν ὥρας ἐθελήσης, εἰς ἑαυτὸν ἀναχωρεῖν. Οὐδαμοῦ γὰρ οὔτε ἡσυχιώτερον οὔτε ἀπραγμονέστερον ἄνθρωπος ἀναχωρεῖ ἢ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν,

- Ἰδιωτικός = ο μη δημόσιος, ο ατομικός αλλά και άσημος, τιποτένιος, αδαής.
- ἐξόν: εναντιωματική μετοχή που επισημαίνει τον παραλογισμό των ανθρώπων που δεν αξιοποιούν τον εσωτερικό κόσμο ως καταφύγιο.
- Η ενδοσκόπηση αποτελεί προϋπόθεση για την κατάκτηση ευδαιμονίας, καθώς επιτρέπει στον άνθρωπο να καλλιεργήσει το ηγεμονικό του και να κατανοήσει το νόμο της φύσης που ενώνει τους ανθρώπους. Μόνο τότε η ψυχή του θα αποκτήσει ευκοσμία και θα δύναται να εναρμονίζεται με τον Κοσμικό Λόγο.

ἀναχωρεῖ (ἀναχώρησις):

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΛΕΞΗΣ

ἀναχώρησις : Η απόσυρση του ατόμου από τον κοινωνικό του περίγυρο είναι διπλή και επιφέρει αλλαγή του τρόπου ζωής: μπορεί να πάρει τη μορφή απομάκρυνσης από την κοινωνία και τον κόσμο και τη μορφή μιας άσκησης, το ἀναχωρεῖν εἰς ἑαυτόν. Αυτή η ενδοσκόπηση είναι ένας απαραίτητος αυτοέλεγχος για την ευδαιμονία και δεν μπορεί να επιτευχθεί, αν το άτομο δεν απομακρυνθεί από το πλήθος. Η αναχώρηση αυτή δεν είναι μόνο τοπική, δεν σημαίνει απλώς να εκδράμει μακριά από τους άλλους: δεν πρέπει να αποφεύγει ούτε τον εαυτό του, όπως κάνει ο καθένας μέσα στο τρέξιμο των καθημερινών ασχολιών του, λένε οι Στωικοί. Η συγκέντρωση στον εαυτό μας γίνεται, γιατί μέσα μας βρίσκεται, κατά τον Μάρκο Αυρήλιο, η πηγή του καλού. Γι' αυτό, προτρέπει ο Επίκτητος (Έγχειρίδιον, 10): «Για οτιδήποτε σου τυχαίνει θυμήσου να γυρνάς στον εαυτό σου και να ψάχνεις ποια δύναμη έχεις για να το αντιμετωπίσεις».

ἐαυτός

- **ἐαυτός:** Το άτομο στον στωικισμό είναι μέρος του συνόλου και υπάρχει μία ουσία κοινή για όλα τα όντα, πάνω στην οποία θα συγκροτηθεί η ανθρώπινη προσωπικότητα. Αυτό αποτελεί καθήκον του ίδιου μας του εαυτού, ο οποίος έχει μια ουσιώδη διαφορά από τα άλλα ζώα: είναι προαίρεσις, είναι νοῦς. Άρα, ο εαυτός μας είναι αυτά τα λίγα που μπορούμε να ελέγξουμε και εξαρτώνται από την έλλογη επιλογή μας: η έφεσή μας προς κάτι, η επιθυμία για κάτι, η αποστροφή από κάτι –τίποτε το εξωτερικό, όπως η φήμη, η περιουσία, τα αξιώματα, οι δικοί μας άνθρωποι, το σώμα μας. Αυτήν την προαίρεση πρέπει να επιμεληθούμε με τη φρόνηση, ώστε ο εαυτός μας να είναι ελεύθερος και ευδαίμων.

μάλισθ' ὅστις ἔχει ἕνδον τοιαῦτα, εἰς ἃ ἐγκύψας ἐν πάσῃ εὐμαρείᾳ εὐθὺς γίνεται·

Επειδὴ ὁ ἄνθρωπος διαθέτει το ηγεμονικό μπορεί να εναντιώνεται στη φύση, καθώς αυτό είναι ημιτελές. Ὡς εκ τούτου κάνει λάθη και διακατέχεται από πάθη. Ἡ παιδεία και η ενδοσκόπηση μπορούν να καλλιεργήσουν το λόγο και συνακόλουθα την αρετή, καθώς ὁ ἄνθρωπος ἔτσι εναρμονίζεται με τον κοσμικό λόγο και ἔχει στην ψυχὴ του ευκοσμία, ἡ οποία αποτελεί πηγὴ δύναμης και γαλήνης.

τὴν δὲ εὐμαρείαν οὐδὲν ἄλλο λέγω ἢ εὐκοσμίαν.

- εὐμαρείαν > εὖ (καλά) + μάρη (χέρι) = ευκολία / άνεση / πολυτέλεια
- Διευκρίνιση ὅτι ἡ ευκοσμία δεν εἶναι ἡ πολυτέλεια.
- Οἱ φιλόσοφοι μετὰ τον Πλάτωνα συμφωνοῦσαν ὅτι ἀπώτερος σκοπός εἶναι ἡ ευδαιμονία. Για τους στωικούς αὐτή οφείλεται στο καλό ηγεμονικό (εναλλακτικά καλό νου / πνεύμα / δαίμονα), καθώς μέσω του Λόγου ὁ ἄνθρωπος συναντά το θείο. Ὅμως το κακό ηγεμονικό κατατρύχεται ἀπό τα πάθη, τα οποία οφείλονται στις λανθασμένες εσωτερικευμένες αντιλήψεις.
- Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΟΤΑΝ ΑΝΤΙΛΗΦΘΕΙ ΟΤΙ ΔΕΝ ΕΞΑΡΤΩΝΤΑΙ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΚΑΙ ΟΣΑ ΣΥΜΒΑΙΝΟΥΝ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΚΑΠΟΙΟ ΛΟΓΟ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΘΕΙΑ ΠΡΟΝΟΙΑ ΘΑ ΠΑΨΕΙ ΝΑ ΚΑΤΑΤΡΥΧΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΘΗ.

Συνεχῶς οὖν δίδου σεαυτῷ ταύτην τὴν ἀναχώρησιν καὶ ἀνανέου σεαυτόν·

- Προστακτική **Ενεστώτα** + β' πρόσωπο:
- *Αμεσότητα, ζωντάνια, δεοντική διατύπωση, προτρεπτικό ύφος.*
- Αναδεικνύεται ότι πρόκειται για μια **επαναλαμβανόμενη** πρακτική.

βραχέα δὲ ἔστω καὶ στοιχειώδη ἃ εὐθὺς ἀπαντήσαντα

- Ρεαλιστικά επισημαίνεται πως η ενδοσκόπηση δεν θα έχει ως αποτέλεσμα ιδιαίτερα σημαντικές φιλοσοφικές αλήθειες, ωστόσο, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση της εσωτερικής γαλήνης.

ἀρκέσει εἰς τὸ πᾶσαν λύπην ἀποκλύσαι καὶ ἀποπέμψαι σε μὴ δυσχεραίνοντα

- λύπην ἀποκλύσαι: Ἡ ενδοσκόπηση λειτουργεῖ καθαρτικά.
- μὴ δυσχεραίνοντα: σχῆμα λειψότητος με τὸ ὁποῖο δηλώνεται ἡ ἀπουσία παθῶν καὶ συνακόλουθα ἡ βίωσις ἡπιῶν θετικῶν συναισθημάτων

ἐκεῖνοις ἐφ' ᾧ ἐπανέρχη.

- Για τους στωικούς η ένταξη του ανθρώπου σε ευρύτερα σύνολα τους επιφορτίζει με καθήκοντα.
- Εδώ ο Μάρκος Αυρήλιος φαίνεται να έχει υπόψη του τα καθήκοντα του αυτοκρατορικού αξιώματος που κατείχε.
- Η άποψη των στωικών είναι διαμετρικά αντίθετη με τη θέση των επικούρειων που διακήρυτταν το «λάθε βιώσας».